Tebigat janly ýaşaýyşyň maýasydyr. Çünki tebigatdaky herbir janly- jandar bu dünýäniň aýlanyp duran holtumynyň içinde bir- birege bagly hem-de bir-birek bilen ysnyşykda ýa-da dartgynlylykda ýaşaýar. Biziň tebigatymyz hem hut şeýledir. Biz dünýäniň çar künjünde ýaşaýan janly – jandarlardan söz açmak üçin ilkinji nobatda türkmen tebigatynyň suwlaryndan hem-de olaryň janlandyrýan tebigatyndan söz açmaly bolýarys. Çünki tebigat bitewidir. Tebigatdaky her bir janly-da bir – birine baglydyr. «Altyn asyr» Türkmen kölüniň gurulmagy bilen, şol meýdanlardan köle barýan köp sanly zeý suw akabalarynyň geçmegi ol örüleriň aglaba bölegini suw bilen doly üpjün etmäge mümkinçilik berýär. Millionlarça gektar öri meýdanlaryny has netijeli ulanmaga hem-de ýakyn ýyllarda bu sebitlerde mallaryň baş sanyny has-da köpeltmäge zerur şertleriň döredilýändigini aňladýar.

Türkmen alymlary we hünärmenleri, mundan beýläk hem oba hojalygynda ulanmak maksady bilen, “Altyn Asyr” Türkmen kölünde ýygnanýan suwuň anyk möçberini we hilini, şeýle-de bu sebitde ýetişdirilýän oba hojalygy ekinleriniň aýratynlyklaryny içgin öwrenerler. Alymlar we hünärmenler kölde ýygnanan suwy netijeli ulanmak boýunça ylmy teklipleri hem taýýarlarlar. Aral deňziniň türkmen böleginde esasy ekosistemalary, gury ýer we suw baýlyklaryny gorap saklamagy hem- de netijeli peýdalanmagy maksat edinýär.

Garagumuň dünýäde deňi- taýy ýok. Onuň durmuşa geçirilmegi ýurdumyzyň oba hojalygyny ösdürmek üçin hil taýdan täze mümkinçilikleri we gözýetimleri açmak bilen bir hatarda tutuş sebitiň ekologiýa ýagdaýyna hem oňyn täsirini ýetirýär. Garagum çölüniň ösümlik we haýwanat dünýäsini gorap saklamakda we baýlaşdyrmakda, şeýle hem tutuş sebitiň ekologiýa ýagdaýyny durnuklaşdyrmakda örän möhümdir. Häzirki wagtda bu ýerde medeni zolaklary, öri meýdanlaryny döretmek babatda ylmy-barlag işleri alnyp barylýar. Türkmen kölüniň zeýkeş-zeýakaba suw ulgamlarynyň gidrohimiki barlaglaryny tamamladylar. Aral kölüniň gapdallaryny agaçlandyrmak meseleleri. Bu ugurda ojar agaçlary göz öňüne tutulyp, ekilmäge başlady.

Türkmen kölüniň suwuny netijeli peýdalanmak, Garagum sährasyny özleşdirmek, onda tokaý zolaklaryny döretmek, öri meýdanlaryny giňeltmek boýunça anyk çäreleriň toplumynyň göz öňünde tutulýandygyny aýtdy. Öri meýdanlaryny giňeltmek, balykçylygy ösdürmek we suw serişdeleriniň goruny döretmek üçin giň mümkinçilikleri açylýandygy hakynda nijeme gezekler ýazdyma, ýöne gözüm bilen görmändigim üçin men bu zatlary arzuw hökmünde gelejekki ýüzýyllyklara çenli dowam eder.
Dürli gazlaryň garyşmagyndan emele gelýän howa gatlagyna atmosfera diýilýär. Ýer togalagynyň atmosferasyny düzýän gazlaryň bolsa, garyndysynda diňe bir ýeriň üstüki gatlagyna degişli däl- de eýsem başga planetalaryň, başga biomeýdanlaryň hem garyşmagy esasynda emele gelýän dereje bilen birleşýän gatlak ýerleşýär.

Все права защищены

save pdf date >>> 23.11.2024

Kislorodyň köp bolegini düzmesi bilen emele gelýän bu gatlagyň ynsan bedeni üçin gerekdigi elbetde düşnükli zat. Dünýäniň çar künjündäki nokatlarda bolsa, ynsan bedeniniň degişmesi, onuň täze bir howany lamasy bolsa, atmosferanyň agryndylary bilen birlikde ynsanyň dem alyş ýollaryna edýän täsiridir.Mysal üçin atmosferanyň ýagdaýy dagda bir hili,çölde bir hili suw boýlarynda bir hili görnüşe geçýär. Munuň özi birleşýän gaz gatlaklarynyň her bir ýerde birhili bolmagy bilen düşündirilýär.

Dünýäniň suwlarynyň galtaşmaýany, bir ýerden aksa- da belli bir hana guýsa- da birleşmeýäni ýa- d abelli bir hana guýmak üçin birleşýänleri her dürli ýagdaýda ýüze çykýar. Käbir dünýä okeanlarynda suwlaryň aktiwleşmegine täsini ýetirýän zatlar belki- de suw asy derýalar ýa- da jaýryklardyr. Jaýryklaryň içinden syzýan metanlaryň kömegi bilen suwda süýt ýaly ak görnüş bolsa, okeanlarda we deňizlerden köplenç ýagdaýda ýüze çykýandygyny, ýöne ol görnüşiň üýtgemegi esasynda näme sebäp bolýandygyny ylym häzirki güne çenli öwrenýär. Galyberse-de, organiki maddalar ýokary basyşyň temperaturanyň, bakteriýalaryň we beýleki faktorlaryň täsiri astynda howa ýetmezçiligi zerarly çüýräpdir, dargapdyr. Şeýlelikde, gazlaryň düzümine girýän dürli uglewodorodlaryň emele gelmegine sebäp bolupdyr. Tebigy gazlar hem beýleki uglewodorod çig maly ýaly, ýer gabygynyň öýjükli çägeli, jaýrykly çäge daşly, hek daşy ýaly geçirijiligi ýokary bolan çökündi bilen çäklenmegi olaryň ýer gatlaklarynyň arasynda birleşmeýän suwlar, bir hanada bolup, jahankeşdeleriň juda uly höwes bilen görmek isleýän ýerleridir. Çünki ol çuňluklara çenli ösümlik we haýwanat dünýäsiniň gijelerine dynç aldy. Biziň Ýer şarymyzyň klimatyny emele getirmekde okeanlaryň orny aýratyndyr.Okeanlaryň, ummanlaryňtöweregindäki howa üýtgewsiz durýandyr.Umuman ýer ýüzünde agaçlaryň sany, görnüşi boýunça 3 trilliona barabardyr. Olaryň görnüşleriniň köplügi ýurtlaryň territorial aýratynlyklary bilen bir hatarda, ösýän ýeri,klimaty, howa şertleri, täsin özüne çekijiligi bilen tapawutlanýandyr. Rossiýa döwleti agaç nahalalryny oturtmakda ilkinjileriň hatarynda bolup,640 mlrd agaç ösüp ýetişýändigi bilen ýer ýüzünde tapawutlanýandyr. Kanada hem- de Braziliýada bolsa, 300 mlrd agaç ösdürilip ýetişdirliýär. Howa şertleriniň ýer ýüzünde aşa gyzmagy gök ösümliklere uly üns berilýänligini alamatlandyrýar.Türkmenistanyň çöllük we daglyk ýerlerinde giňden ýaýran ýalaňaç tohumly ösümlikleriň biridir. Ol gür şahalanýan, boýy 2 metre çenli ýetýän gyrymsy ösümlikdir Borjagyň ownuk gülleri başjagazlara ýygnandyr.

Agajynyň şahalary agaç sütüninden ýokarlygyna ösýär we sütüne gy sylyp durýar. Gozalarynyň uzynlygy 3 sm-e ýetýär. Ol togalak ýada düýbi bir az gysylan uzy nak dyr. Gozalarynyň reňki çalymtylmele we ýal pyldawuk bolýar. Serwi örän owadan, ýakymly ysly,gelşikli agaç bolany üçin ony seýilgählerde, köçeleriň gyrasynda we beýleki ýerler de bezeg üçin ekýärler. Serwini agajynyň ýakymly ysly,dykyz, berk bol ýanlygy üçin gurluşyk en jamy goşandynyň abrydgynyň aýdyň subutnamasydyr. Ýeliň kömegi bilen äkidilen tozanjyk

Все права защищены

şol tohum pyntygynyň üstüne düşýär we tozanlanma hemde ýuwaşýuwaşdan tohumlanma bolup geçýär. Ýapyk tohumlylara girýän ösümlikler ot, ýarym gyrymsy, gyrymsy we agaç görnüşinde bolýar. Ýapyk tohumlylar has ýokary gurluşly ösümlikler dir. Ýer ýüzünde lukmançylykda gökbogma, demgys ma, bokurdak sowuklamasy ýaly keselleri bejermekde, rahatlandyryjy serişde hökmünde peýdalanylýar.

Hudaýwerenow Salyh Nurlyýewiç
Ýagşygeldi Kakaýew adyndaky
Halkara Nebit we Gaz uniwersitetiniň mugallymy

Все права защищены